

Veileder for eksport av teknologi

August 2025

Veilederen er utarbeidet og publisert av Utenriksdepartementet, og erstatter retningslinjene for kontroll med kunnskapsoverføring som ble publisert 11. mai 2016.

Veilederen er relevant for kunnskapsaktører, samt næringsliv og industri. Den er ment å bidra til bedre forståelse for regulering knyttet til eksport av teknologi, og skal sette relevante aktører bedre i stand til å etterleve eksportkontrollregelverket. Veilederen har tolkninger av flere bestemmelser for kontroll med eksport av teknologi, og angir hvordan man kan vurdere om teknologi er omfattet av reglene for lisensplikt.

Innhold

1	Innledning.....	4
2	Eksportkontrollregelverket.....	4
3	Hva er en eksport?.....	5
3.1	Kort om bruk av skytjenester.....	6
4	Plikter etter eksportkontrollregelverket.....	6
4.1	Plikt til å søke om lisens.....	7
4.2	Opplysningsplikten.....	7
4.3	Søknadens innhold og krav til dokumentasjon.....	7
4.4	Arkivering.....	8
4.5	Plikt til å informere mottaker om begrensninger.....	8
5	Teknologi.....	9
5.1	Definisjon av teknologi jf. § 2 (10).....	9
5.2	Vedlegg til eksportkontrollforskriften.....	10
5.2.1	Kort om Liste I – forsvarsrelaterte varer.....	10
5.2.2	Kort om Liste II – flerbruksvarer.....	11
5.2.3	Kort om Liste III – kritisk teknologi.....	11
5.3	Teknologi som er lisenspliktig etter varelistene.....	11
5.3.1	Utvikling.....	12
5.3.2	Produksjon.....	13
5.3.3	Bruk.....	13
5.3.4	Teknisk bistand.....	14
5.3.5	Tekniske data.....	14
5.4	Forholdet mellom teknologidefinisjonen, teknologinotene (GTN) og underkategori E....	15
6	Unntak fra lisensplikt.....	16
6.1	Offentlig tilgjengelig informasjon.....	16
6.1.1	Særlig om vitenskapelig publisering.....	16
6.2	Informasjon nødvendig for å søke om patent.....	17
6.3	Grunnforskning.....	18
7	Unntak fra lisensplikt for universiteter og høyskoler, forskningsinstitutter og helseforetak.....	20
8	Om «fang-alt».....	20

8.1.1	§ 5 lisensplikt for tjenester	22
8.1.2	§ 7a – spredning av masseødeleggelsesvåpen	22
8.1.3	§ 7b – oppfyllelse av våpenembargo.....	22
8.1.4	§ 7c – avledning til områder hvor det er krig, krig truer eller borgerkrig.....	22
8.1.5	§ 7d – vesentlige norske sikkerhets- og forsvarsinteresser	23
9	Sluttbruker av teknologi.....	23
10	Forholdet til sanksjonsforskrifter	24
11	Taushetsplikt og vern mot selvinkriminering.....	25
12	Brudd på regelverket.....	25

Foto forside:
Torgeir Haugaard / Forsvaret

1 Innledning

Kontroll med varer, teknologi og tjenester som kan påvirke det militære styrkeforholdet er en viktig del av norsk sikkerhetspolitikk. Betydningen er økende som følge av rask teknologisk utvikling, fremvoksende spredningstrusler og geopolitiske endringer. Særlig innenfor flerbruksteknologi («*dual-use*»), hvor det både er sivile og militære bruksområder, går utviklingen hurtig og visker ut skillene mellom sivil og militær sektor.

Eksportkontroll er viktig for å hindre at teknologi misbrukes til militære formål eller til programmer for masseødeleggelsesvapen. Kontroll med teknologi henger naturlig sammen med kontroll med varer og tjenester. For at eksportkontroll skal være et effektivt virkemiddel, må en også sørge for kontroll på tilgangen til teknologi for å unngå spredning som kan bidra til utvikling, forbedring og produksjon av kontrollerte varer. Tilgang til en kontrollert vare kan gjøre innehaveren i stand til å kopiere deler av gjenstanden, men ikke nødvendigvis til å produsere flere. Tilgang til teknologien som må til for å utvikle, produsere eller forbedre gjenstanden, vil derimot kunne sette vedkommende i stand til å lage et ubegrenset antall kopier av gjenstanden. Teknologioverføringer kan være immaterielle (på engelsk omtalt som «*intangible technology transfer*») eller materielle. Mens materielle gjenstander kan eksporteres midlertidig, er eksport av teknologi ofte umulig å kalle tilbake. Immateriell teknologi kan overføres i et fysisk format, for eksempel via en minnepinne, eller elektronisk, visuelt eller muntlig. Eksportkontroll fordrer altså en oversikt over verdier, og bevissthet rundt datasikkerhet, tilsettelse og utveksling av kandidater og ansatte.

Den primære målgruppen for denne veilederen er de ansvarlige for eksportkontroll hos kunnskaps- og industriaktører som skal vurdere om teknologi er oppført på varelistene og om det må søkes lisens. Som ansvarlig for eksportkontrollregelverket har Utenriksdepartementet i denne veilederen lagt vekt på å forklare hvordan reglene skal forstås. For å lettere forstå regelverket gis eksempler. 1. januar 2025 ble Direktoratet for eksportkontroll og sanksjoner (DEKSA) opprettet som en underliggende etat til Utenriksdepartementet. DEKSA er den nasjonale fagmyndigheten for eksportkontroll og sanksjoner, og har ansvaret for å utstede lisenser og veilede norske aktører.

Utenriksdepartementet gjennomførte endringer i eksportkontrollforskriften i august 2025. Betydningen av endringene i forskriften gjennomgås i veilederen.

Under arbeidet med veilederen har Utenriksdepartementet mottatt innspill fra Kunnskapsdepartementet, Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Universitetet i Bergen, Universitetet i Stavanger, Universitets- og høyskolerådet, Forskningsrådet, SINTEF, PST og DEKSA. Det presiseres at innholdet i veilederen er utgitt av Utenriksdepartementet.

2 Eksportkontrollregelverket

Eksportkontrollloven (lov om kontroll med strategiske varer, tjenester og teknologi mv. av 18. desember 1987 nr. 93) gir hjemmel for å fastsette forskrift om eksportkontroll for varer, teknologi og tjenester som kan ha betydning for andre lands utvikling, produksjon eller anvendelse av produkter til militært bruk, eller som direkte kan tjene til å utvikle et lands militære evne eller til å utøve terrorhandlinger. I tillegg reguleres

formidling av slike varer, teknologi og tjenester. Loven gjelder også for Svalbard og Jan Mayen. I eksportkontrollforskriften (forskrift av 19. juni 2013 nr. 718 om eksport av forsvarsmateriell, flerbruksvarer, teknologi og tjenester) er det gitt nærmere regler om hva som er omfattet, regler for lisenser mv.

Norge er forpliktet til å gjennomføre kontroll med nærmere angitte varer, teknologi og tjenester gjennom medlemskap i de multilaterale regimene om eksportkontroll. Varene, teknologien og tjenestene som er underlagt kontroll etter konsensus i internasjonale regimer, er opplistet i forskriftens vedlegg (varelistene). Liste I gjelder forsvarsrelaterte varer, og Liste II gjelder flerbruksvarer. Vedleggene oppdateres typisk en gang i året. Norge bruker de samme listene som EU. De er utformet på engelsk for å tolkes likt av ulike parter.

Norge har i tillegg innført en nasjonal kontrolliste, inntatt som Liste III til forskriften. Denne omfatter visse kritiske varer og teknologier (brytningsteknologier). Det kan ventes at denne listen kan bli utvidet i fremtiden.

Eksportkontrollregelverket omfatter aktører som eksporterer forsvarsmateriell og flerbruksvarer, herunder teknologi og tjenester. Dette er typisk aktører som besitter, utvikler eller produserer dyp innsikt i teknologi.

Innenfor kunnskapssektoren handler eksportkontroll hovedsakelig om kontroll med teknologioverføring, eksempelvis under forskningssamarbeid. For den sivile kunnskapssektoren vil Liste II og nasjonal Liste III være relevante. For industrien vil lisensplikten for teknologi som hovedregel være knyttet til spesifikke varer.

Utenriksdepartementet har utgitt *Retningslinjer for Utenriksdepartementets behandling av søknader om eksport av forsvarsmateriell, samt teknologi og tjenester for militære formål av 28. februar 1992 for behandling av søknader om eksport av forsvarsmateriell og flerbruksvarer, samt tilhørende teknologi og tjenester*. Retningslinjene er sist oppdatert i 2014 og er tilgjengelige på nett. DEKSA er instruert av Utenriksdepartementet til å saksbehandle etter disse retningslinjene. Formålet med retningslinjene er å utdype prosedyrer og kriterier som vektlegges ved behandling av søknader. Retningslinjene gjelder ikke for leveranser av ubetydelig omfang og som ikke er for militær bruk eller for politibruk.

3 Hva er en eksport?

Eksport er definert i eksportkontrollforskriften § 2 (3) som enhver utførsel fra Norge av varer, tjenester og teknologi som omfattes av denne forskrift. «Enhver utførsel» favner vidt, og varigheten har ikke betydning. En eksport kan skje på ulike måter, for eksempel ved fysisk transport i form av data eller tegninger, elektronisk overføring, eller muntlig gjennom opplæring.

Av Ot.prp. nr. 9 (1987 – 1988) fremgår det at «*loven bør også ramme informasjon som formidles her i landet, såfremt vedkommende forstår eller burde forstått at informasjonen vil bli brukt i utlandet*».

Dette betyr at det anses som en eksport når teknologi utføres fra Norge. En lisenspliktig teknologioverføring til en utenlandsk statsborger som befinner seg i Norge anses som en eksport til landet den aktuelle mottakeren er statsborger av. I internasjonal sammenheng omtales dette som «*deemed exports*», altså at eksport til utenlandske statsborgere anses som en eksport til personens hjemland, uavhengig av om teknologien rent fysisk forlater landet eller ei.

Utførsel av lisenspliktig informasjon til en norsk statsborger anses ikke som en eksport. En norsk statsborger anses som norsk selv om personen har flere statsborgerskap. Det anses ikke som en eksport ved utførsel til

norske statsborgere, uavhengig av om de er i Norge eller utenfor, for eksempel ved tilgjengeliggjøring av informasjon eller opplæring av norske statsborgere i utlandet. Hvis teknologien derimot samtidig tilgjengeliggjøres for utenlandske personer, anses det som en eksport.

Foto: Pexels / Creative Commons

3.1 Kort om bruk av skytjenester

Data som lagres på skytjenester anses også som kontrollert teknologi, forutsatt at øvrige vilkår for å være lisenspliktig teknologi er oppfylt (kapittel 5). Teknologi som er lastet opp til skytjenester anses ikke som en eksport før noen autoriserer lesetilgang, jf. § 3 i eksportkontrollforskriften. Den som autoriserer lesetilgang, anses som eksportøren, ikke den som laster opp eller er eier av immaterielle verdier («*intellectual property*» eller IP på engelsk).

Det betyr at kontrollert teknologi som er lagret i skytjenester og gjøres tilgjengelig for en annen person utenfor Norge anses som eksport og er lisenspliktig. En egen veileder om skytjenester er tilgjengelig på DEKSAs nettsider.

4 Plikter etter eksportkontrollregelverket

Eksportør har flere plikter etter eksportkontrollregelverket. Veilederen er ikke uttømmende, men redegjør for enkelte plikter knyttet til eksport av flerbruksvarer eller flerbruksteknologi.

4.1 Plikt til å søke om lisens

Etter forskriften § 2 (5) anses som leverandør *«enhver juridisk eller fysisk person som er rettslig ansvarlig for eksport av ytelser etter denne forskrift.»* Leverandør kan anses som et synonym til eksportør, som er et mye brukt uttrykk i eksportkontrollsammenheng. Plikten å søke eksportlisens ligger til den som eksporterer. Det er eksportørens ansvar å sørge for å ha nødvendig lisens før en lisenspliktig eksport av teknologi finner sted, jf. § 3. Mottaker skal ikke søke om lisens, eksempelvis den som skal motta et instrument eller opplæring.

Definisjonen åpner for at både virksomheter og privatpersoner kan anses som leverandør av en vare, tjeneste eller teknologi. Det at noen er rettslig ansvarlig vil si at det kan knyttes rettslig ansvar til en handling, i dette tilfelle lisenspliktig eksport. I de fleste tilfeller vil eksportør være en virksomhet, hvor eksport skjer i virksomhetens regi, lokaler eller tilganger. Virksomheten forutsettes å sikre nødvendig kjennskap til regelverket internt. Besittelse og håndtering av listeførte varer og teknologi innebærer et ansvar for å ha kontroll på hva varene eller teknologien brukes til.

Det kan likevel være behov for at enkeltpersoner søker om lisens jf. § 2 (5), eksempelvis hvis personen har blitt invitert til å holde en forelesning i utlandet eller skal dele kunnskap om lisenspliktig teknologi med en utenlandsk statsborger, uten at aktivitetene er tilknyttet en ansvarlig virksomhet.

Også enkeltpersoner kan bli holdt ansvarlig for å ikke søke om lisens (se Lagmannsrettens dom i LB-2023-40228 hvor retten la til grunn at søknadsplikten kunne overtres av fysiske personer). Straffansvar er nærmere beskrevet i kapittel 12.

4.2 Opplysningsplikten

Det er en vidtrekkende opplysningsplikt overfor myndighetene i eksportkontrollloven § 2 hvor det fremgår at: *«enhver plikter å gi den bistand og de opplysninger som kreves for å kontrollere at bestemmelsene i loven eller i forskriften gitt i medhold av den blir fulgt».*

Til dette formål kan det foretas inspeksjon og kreves innsyn i dokumenter av betydning, i tillegg til at det skal gis tilgang til kontor- og bedriftslokaler.

Denne vide opplysningsplikten som pålegges en eksportør må sees i sammenheng med øvrige bestemmelser i eksportkontrollforskriften, hvor det blant annet spesifiseres hva som vil være relevant for å oppfylle opplysningsplikten. Fokuset for opplysningsplikten er på søknad og nødvendig dokumentasjon.

Opplysninger i forbindelse med eksportkontroll er underlagt streng taushetsplikt, se kapittel 11.

4.3 Søknadens innhold og krav til dokumentasjon

Det er gitt generelle bestemmelser for lisenssøknad i forskriften § 22. Utover disse bestemmer DEKSA.

Søknaden skal være skriftlig og undertegnet av den som har fullmakt til å handle på eksportørens vegne. Det at bindende avtaler er inngått, eller at betaling er mottatt, vil ikke kunne legges til grunn for innvilgelse av tillatelse til eksport. Ved avtaler om eksport av lisenspliktige varer og teknologi bør leverandør alltid ta

forbehold om søknad om lisens innvilges, jf. § 22 tredje avsnitt. Leverandør kan for eksempel vurdere om er hensiktsmessig å ta slike forbehold i utlysninger eller arbeidsavtaler.

Bestemmelsene i § 22 tredje avsnitt gir DEKSA vide rammer til å be om opplysninger og dokumentasjon. Leverandøren skal legge frem alle opplysninger og dokumentasjon som DEKSA finner nødvendig for behandling av søknaden. Ulike typer dokumentasjon vil kreves avhengig av sakens spesifikke tema. Slik dokumentasjon kan være knyttet til den konkrete teknologien eller sluttbrukeren.

Uten tilfredsstillende dokumentasjon vil en lisenssøknad ikke ble behandlet. DEKSAs nettsider gir veiledning til hva som er tilfredsstillende dokumentasjon, blant annet gjennom retningslinjene for behandling av søknader, og gjennom veiledningsmateriell til søknadsprosessen. Dersom man er i tvil om hva som er nødvendig i den aktuelle saken, kan man også ta kontakt med DEKSA i forkant av å søke lisens.

Direktoratet for eksportkontroll og sanksjoner (DEKSA). Foto: Norwegian Property

4.4 Arkivering

Etter forskriften § 18 er leverandør forpliktet til å oppbevare registre og lisenser i minst ti år fra utløpet av det kalenderåret eksporten fant sted. DEKSA kan pålegge leverandør å fremvise dokumentasjonen for kontroll.

4.5 Plikt til å informere mottaker om begrensninger

Etter forskriften § 19 har leverandør plikt til å informere mottaker om vilkårene for lisensen, i den grad det settes vilkår. Dette innebærer at dersom DEKSA setter vilkår for lisensen, er det eksportøren som plikter å opplyse mottaker om disse. Leverandør kan vurdere ulike måter for å dokumentere at disse opplysningene er formidlet til mottaker.

5 Teknologi

Teknologi er et begrep som brukes ofte i dagligtale, hvor det kan referere til vitenskapelig kunnskap så vel som svært avanserte verktøy. Utgangspunktet innenfor eksportkontroll er at det legges en svært vid forståelse av teknologi til grunn. Dette kommer frem av Ot.prp. nr. 9 (1987 – 1988), hvor det står at teknologi omfatter:

alle fremgangsmåter og hjelpemidler, uansett om dette er kommet til uttrykk i skriftlig materiale (f.eks. produksjonstegninger, bruksanvisninger) eller formidles muntlig. Informasjonsformidling kan skje både i forbindelse med installering og ved senere serviceoppdrag i utlandet j fr. annet punktum.

Dette utgangspunktet må likevel nyanseres. Det at noe anses som teknologi, betyr ikke automatisk at det er relevant for eksportkontroll.

Høsten 2025 vedtok Utenriksdepartementet endringer i eksportkontrollforskriften for å tydeliggjøre bestemmelser om teknologi. Også før dette var det presisert i forskriften §§ 1 og 3 at det var lisensplikt for teknologi, herunder immaterielle ytelser, tekniske datapakker eller produksjonsrettigheter for varer eller visse tjenester. I tillegg var definisjonen av teknologi etter eksportkontrollforskriften å finne i vedleggene.

Utenriksdepartementet har definert teknologibegrepet slik det gjelder for eksportkontroll i et nytt punkt i forskriften, § 2 (10). Endringene medfører ingen endring av tidligere rettstilstand, men presiserer kontrollen. Utgangspunktet er fremdeles at en vid forståelse av teknologi legges til grunn.

Endringene i forskriften presiserer nærmere skillet mellom definert teknologi oppført på varelistene og teknologi som ikke er listeført, men som likevel kan ha betydning for norske sikkerhetsinteresser. I § 7 legges en svært vid forståelse av teknologi til grunn, men til gjengjeld er kravene for å utløse lisensplikt svært høye. De såkalte «fang alt»-reglene i eksportkontrollforskriften § 7 omtales nærmere i kapittel 8.

Teknologi som er oppført på Liste II (flerbruksvarer) har blitt vurdert gjennom konsensus i de internasjonale eksportkontrollregimene å ha betydning for militære styrkeforhold, fordi teknologien har såkalt flerbrukspotensiale. Det betyr at selv om en teknologi er utviklet for og har sivile anvendelser, er det også mulige å anvende den samme teknologien for militære formål til en slik grad at eksport må kontrolleres.

Kravene til å anses som kontrollert teknologi innen eksportkontrollens varelistes følger nøyaktig fastsatte grenseverdier i listene. For teknologi som er omfattet av § 7 («fang-alt») er kravene motsatt, hvor det ikke stilles tilsvarende kvantitative krav til teknologien, men hvor myndighetene bare unntaksvis kan utløse lisensplikt etter en konkret vurdering.

5.1 Definisjon av teknologi jf. § 2 (10)

Av forskriften § 2 (10) fremgår det at:

Med teknologi som oppført i vedlegg I, II og III til denne forskrift menes spesifikk informasjon nødvendig for utvikling, produksjon eller bruk av varer. Slik informasjon vil være tekniske data eller teknisk bistand. I § 7 omfatter teknologi i tillegg enhver annen teknisk data og teknisk bistand.

Bestemmelsen bygger direkte på den vide forståelsen av teknologi som er skissert i forarbeidene. For teknisk bistand og tekniske data, se nærmere i kapittel 5.3.4 og 5.3.5. Skillet i denne sammenheng er at

informasjonen ikke behøver å være teknisk, men slik informasjon vil klart være i kjernen av begrepet. Det gis dermed få begrensninger for hva som kan anses som teknologi jf. § 2 (10). Det kan også være en grensedragnings mot forskriften § 5 som regulerer tjenester. Eksempelvis kan bidrag til militær planlegging etter omstendighetene og en konkret vurdering omfattes av §§ 5 eller 7.

5.2 Vedlegg til eksportkontrollforskriften

Eksportkontrollforskriftens tre vedlegg, altså varelistene I-III, utgjør selve kjernen av eksportkontrollen. Disse brukes av både eksportør og av DEKSA for å kartlegge hva som er lisenspliktig teknologi og for å klassifisere den aktuelle teknologien riktig. EU samler listene fra de ulike eksportkontrollregimene til en konsolidert liste på engelsk, som også Norge bruker. Listene oppdateres normalt årlig. Det er de listene som er vedlagt forskriften publisert på Lovdata som til enhver tid er gjeldende.

Det er hovedsakelig Liste II (flerbruksvarer) og Liste III (kritisk teknologi) som er aktuelle for sivil sektor. Veilederen tar utgangspunkt i disse to listene. Teknologibestemmelsene i listene er den samme.

Foto: Fabian Helmersen / Forsvaret

5.2.1 Kort om Liste I – forsvarsrelaterte varer

Liste I gjelder militære produkter. Den omfatter våpen, ammunisjon, og annet militært utstyr. Varelisten består av 22 kategorier av forsvarsmateriell, f.eks. ML3, som er ammunisjon og tennmekanismer. ML-betegnelsen står for "Military List". Under hver kategori er det mer nøyaktige punkter for klassifisering, f.eks. ML3.a, som er ammunisjon lagd for skytevåpen klassifisert innenfor kategori ML1, ML2 eller ML12.

Liste I er fremforhandlet gjennom konsensus i eksportkontrollregimene hvor Norge deltar, og beskriver kontrollert teknologi ut ifra militære funksjoner, som «ammunisjon» eller «luftfartøy».

5.2.2 Kort om Liste II - flerbruksvarer

Liste II gjelder såkalte flerbruksvarer. Liste II er relevant for forskning, fordi også kunnskap og metoder kan omfattes – ikke bare fysiske varer. Flerbruksvarer er varer som i utgangspunktet er sivile varer, men som også har militære anvendelsesområder. Varelisten består av 10 kategorier, f.eks. kategori 6, som er sensorer og lasere. Under hver kategori er det nøyaktige poster for klassifisering, f.eks. 6A001, akustiske systemer, med flere tekniske beskrivelser i punktene under på listen.

Liste II er også fremforhandlet gjennom konsensus i eksportkontrollregimene hvor Norge deltar, men her er det tekniske kriterier som avgjør om noe er lisenspliktig. Liste II bygger altså på tekniske spesifikasjoner og terskelverdier. Den inneholder ikke produktnavn, men beskriver egenskaper som ytelse, materialinnhold eller utforming. Det er egenskapene, og ikke bruksområdet, som avgjør om noe er kontrollert.

Listen er strukturert med betegnelser på fem tegn (f.eks. 3A001), hvor tall og bokstaver angir kategori og type vare eller teknologi det gjelder. Hver post på listen inneholder detaljerte tekniske krav. Vurdering av lisensplikt skjer ved å sammenligne det man ønsker å eksportere opp mot listen. Hvis kravene i en av postene i listen møtes, er varen eller teknologien kontrollert og lisenspliktig.

Scenario: Forskningsresultater

En norsk forsker er invitert til å holde foredrag i utlandet og dele forskningsresultater knyttet til avanserte materialer med en utenlandsk mottaker. Forskningsresultatene inneholder beskrivelser av metoder for å forbedre egenskaper ved aluminiumlegeringer, som kan brukes i både sivile og militære sammenhenger. Forskeren må vurdere om teknologien hen skal dele er kontrollert av eksportkontrollforskriftens varelistene, og søke om lisens dersom vurderingen tilsier at teknologien er lisenspliktig, med mindre mottakeren er unntatt lisensplikt – se kapittel 6.

5.2.3 Kort om Liste III – kritisk teknologi

Norge har i likhet med flere andre land innført en nasjonal kontrolliste – Liste III – som kommer i tillegg til de internasjonalt vedtatte Liste I og II. Denne trådte i kraft 1. november 2024. Listen inneholder kontroll med visse kritiske teknologier (brytningsteknologier), for eksempel varer og teknologi til produksjon av avanserte databrikker og kvantedatamaskiner.

5.3 Teknologi som er lisenspliktig etter varelistene

Teknologi i denne sammenheng er definert i forskriften § 2 (10), men fastsetter ikke hva som er lisenspliktig. For at informasjon skal regnes som teknologi må den være spesifikk, nødvendig og teknisk, som definert i vedleggene (varelistene) til forskriften. Dette er et grunnvilkår for at informasjon i det hele tatt skal være gjenstand for vurdering etter regelverket.

Den som skal overføre teknologi må selv vurdere innholdet i listene for å identifisere om det er lisensplikt for teknologien og hvilken klassifisering som er riktig. Vurderingen kan også føre til konklusjon om at teknologien ikke er lisenspliktig. Etter varelistene er det selve teknologien som utløser lisensplikten, ikke konteksten den inngår i, eksempelvis hvilken funksjon den er oppfunnet for eller hva den skal brukes til. Dette skiller lisensplikt etter varelistene fra § 7 ("fang-alt"), hvor konteksten er en sentral vurdering.

For at informasjon skal omfattes av kontrollen med teknologi, må den være spesifikk for utvikling, produksjon eller bruk av en listeført vare. Det er ikke tilstrekkelig at informasjonen har en løs tilknytning til slike prosesser. Informasjonen må være nødvendig for å kunne oppnå eller forbedre de kontrollerte ytelsesnivåene, egenskapene eller funksjonene til varen.

Foto: Pexels / Creative Commons

5.3.1 Utvikling

Vilkåret «utvikling» omfatter teknologi som er relatert til ulike faser forut for serieproduksjon. Vilkåret «utvikling» er nærmere definert i varelistene, hvor det fremgår at:

«Development» (GTN NTN All) is related to all phases prior to serial production, such as: design, design research, design analyses, design concepts, assembly and testing of prototypes, pilot production schemes, design data, process of transforming design data into a product, configuration design, integration design, layouts.

5.3.2 Produksjon

Med «produksjon» menes alle produksjonsfaser, altså prosesser som ikke er utvikling. Begrepet dekker både manuelt og automatisert arbeid, og gjelder uansett om produksjonen er i liten skala (prototyper) eller del av en serieproduksjon. Det er aktiviteten, og ikke volumet, som avgjør om noe regnes som produksjon. Vilåret «produksjon» er nærmere definert i varelistene, hvor det fremgår at:

«Production» (GTN NTN All) means all production phases, such as: construction, production engineering, manufacture, integration, assembly (mounting), inspection, testing, quality assurance.

5.3.3 Bruk

Vilåret «bruk» er nærmere definert i varelistene, hvor det fremgår at:

«Use» (GTN NTN All) means operation, installation (including on-site installation), maintenance (checking), repair, overhaul and refurbishing.

«Bruk» omfatter både praktisk bruk i drift, montering på installasjonsstedet, og teknisk støtte for å opprettholde funksjonalitet. Det inkluderer både fysisk utførelse og veiledning knyttet til disse aktivitetene.

Formuleringen «and» innebærer at alle de opplistede aktivitetene må være relevante for at vilåret «bruk» skal være oppfylt. Dette kan være tilfelle der noen yter omfattende teknisk støtte, for eksempel vedlikehold utover bruksanvisning eller allment kjent praksis.

I forskningssammenheng brukes ofte instrumenter som sonarer, mikroskoper, lasere og spektrometre. Instrumentene kan være listeført og dermed underlagt eksportkontroll. For kontrollerte instrumenter er ordinær bruk i seg selv ikke lisenspliktig. Det er hva instrumentet brukes til som kan utløse lisensplikt.

Scenario: Tungregnemaskiner

Studenter og akademisk ansatte gis tilgang til bruk av regnekraft på tungregnemaskiner. Maskinen er kontrollert av Liste II, 4A003.b. Teknologien reguleres av 4E001. Er vilåret «bruk» relevant her? Vanlig bruk av tungregnekraft gir ingen innsikt i hverken oppbygning, virkemåte eller vedlikehold. Det vil kun være et operativt grensesnitt tilsvarende andre typer regnekapasiteter, som en standard PC. Slik bruk vil ikke utløse lisensplikt.

Scenario: Aluminium

Studenter og akademisk ansatte benytter listeførte instrumenter under forskning og utvikling på høyttelse Aluminiumslegeringer. «Bruk» av instrumenter er ikke lisenspliktig. Forskningsobjektet (legeringen) er oppført på Liste II, 1C002 og 1C202, og er dermed kontrollert. Aktiviteten er derfor i utgangspunktet lisenspliktig som følge av teknologi knyttet til legeringen, selv om bruken av instrumentet ikke er kontrollert. Undersøk likevel om unntaket for grunnforskning gjelder, se 6.3.

Scenario: Droner

En forskningsgruppe benytter droner til bl.a. kartlegging av rasutsatte områder. Dronene bygges av kommersielt tilgjengelige komponenter. Er «bruk» lisenspliktig? Droner har lisensplikt hvis de tekniske kravene i Liste II, 9A012 eller 9A112 innfris. Kunnskap (teknologien) om droner reguleres etter 9E. Et kompliserende element her vil være om forskningsgruppen også utvikler og bygger selve dronen. I det tilfellet vil kontroll med teknologien altså utløse lisensplikt, men ikke for «bruk».

Scenario: Kjemikalier

En forskningsgruppe benytter kjemikalier oppført på Liste II, til noe helt annet enn utvikling av kjemiske våpen. Kjemikaliene er kontrollert av Liste II, 1C350 («Kjemikalier som kan brukes som forløpere for kjemiske stridsmidler, og kjemiske blandinger som inneholder en eller flere av disse»). Kontroll med teknologien for kjemikaliene finnes i 1E001: «*Technology*» according to the General Technology Note for the «development» or «production» of equipment or materials specified in 1A002 to 1A005, 1A006.b., 1A007, 1B or 1C. Her angis det ikke kontroll her på «use», så «bruk» vil ikke utløse lisensplikt.

Scenario: Sonarer

Studenter og akademisk ansatte gis tilgang til bruk av undervannsteknologi (ROVer, sonarer, DVLe, hydrofoner, etc.) til forskning på havbruk. ROV er kontrollert av Liste II, 8A001. Kunnskapen om teknologien er kontrollert av 8E. Sonarer og andre undervannssensorer er kontrollert av 6A001. Teknologien er kontrollert av 6E001 og 6E002. I eksempelet vil «bruk» av instrumenter oftest ikke innebære kjennskap til, eller håndtering av, selve utstyret. Bruken er i hovedsak bare avlesning av sensordata på en skjerm, som kun gir innsikt i output fra utstyret og ikke utstyret i seg selv. Slik bruk vil ikke utløse lisensplikt.

5.3.4 Teknisk bistand

Vilkåret teknisk bistand er nærmere definert i varelistene, hvor det fremgår at:

N.B.1. «Technical assistance» may take forms such as instructions, skills, training, working knowledge and consulting services and may involve the transfer of «technical data».

«Teknisk bistand» kan omfatte instruksjon, ferdighetsoverføring, opplæring, praktisk kunnskap og konsulenttjenester, og kan innebære overføring av tekniske data.

5.3.5 Tekniske data

Vilkåret tekniske data er nærmere definert i varelistene, hvor det fremgår at

N.B.2. «Technical data» may take forms such as blueprints, plans, diagrams, models, formulae, tables, engineering designs and specifications, manuals and instructions written or recorded on other media or devices such as disk, tape, read-only memories.

«Tekniske data» kan finnes i ulike former som tegninger, planer, diagrammer, modeller, formler, tabeller, konstruksjonsdesign og spesifikasjoner, manualer og instruksjoner. De kan være enten skriftlige eller lagret på andre medier eller enheter som disk, bånd eller skrivebeskyttet minne.

Det som avgjør om noe regnes som tekniske data, er innholdet, og ikke formatet. Dette omfatter all dokumentasjon som overfører teknisk kunnskap.

5.4 Forholdet mellom teknologidefinisjonen, teknologinotene (GTN) og underkategori E

Teknologidefinisjonen i § 2 (10) angir hva som regnes som «teknologi» i eksportkontrollens terminologi.

General Technology Note (GTN) angir hvilke deler av den aktuelle teknologien som faktisk utløser lisensplikt. GTN krever at informasjonen er «*required*», altså nødvendig for utvikling, produksjon eller bruk av en listeført vare. «*Required*» forstås her som den type informasjon som er funksjonelt uunnværlig for å realisere én eller flere kontrollerte ytelsesparametere som ligger til grunn for listeføringen.

Med andre ord, definisjonen av teknologi i eksportkontrollforskriften favner all relevant informasjon med visse egenskaper, mens GTN innskrenker dette med sine vilkår til en underkategori av faktisk lisenspliktig teknologi. Det betyr at ikke all informasjon som oppfyller teknologidefinisjonen i forskriften automatisk er lisenspliktig, bare den delen som samtidig oppfyller «*required*»-kriteriet i GTN.

For å vurdere om teknologien omfattes av kontroll, må man lese varebeskrivelsene i sammenheng med teknologinotene: Nuclear Technology Note (NTN), General Technology Note (GTN), Nuclear Software Note (NSN), General Software Note (GSN) og General Information Security Note (GISN). Notene bidrar til korrekt klassifisering av teknologi, klargjør kontrollens rekkevidde og har kryssreferanser til andre deler av listen. GTN er den viktigste, og må leses i sammenheng med underkategori E i de ulike kategoriene i varelisten.

GTN - The export of «technology» which is «required» for the «development», «production» or «use» of goods controlled in Categories 1 to 9, is controlled according to the provisions of Categories 1 to 9.

For varekategoriene 1 til 9 er det altså bare den delen av teknologien som er «nødvendig» for «utvikling», «produksjon» eller «bruk» av varer som er kontrollert.

«Required», as applied to «technology», refers to only that portion of «technology» which is peculiarly responsible for achieving or extending the controlled performance levels, characteristics or functions.

Det er kun de delene av teknologien som direkte muliggjør eller utvider de spesifikke ytelsesparametrene som ligger til grunn for listeføringen, for eksempel temperaturtoleranse, mekanisk styrke eller presisjon, som omfattes av kontrollen. Det dreier seg typisk om konstruksjonsmetode, prosessbeskrivelse, materialspesifikasjoner eller algoritmer som bidrar til å realisere egenskaper som overskrider terskelverdier

i varelisten. Disse tersklene er vanligvis ganske spesifikke eller høye, noe som begrenser hvilken teknologi som møter terskelen for å være «nødvendig» og blir lisenspliktig.

Målet med å definere begrepet «nødvendig» er å fokusere kontrollen på den spesifikke teknologien som gjør at den er lisenspliktig. Derfor er listeført teknologi også kontrollert når den brukes til en ikke-kontrollert gjenstand. Det er likevel ikke slik at teknologi knyttet til utvikling, produksjon eller bruk er kontrollert for alle kategoriene. I noen kategorier er kun teknologi knyttet til utvikling omfattet. I andre kategorier er både utvikling, produksjon og bruk omfattet. En vurdere innholdet i den aktuelle underkategori E for å se om teknologien er kontrollert. Det finnes en underkategori E for hver varekategori i listen.

6 Unntak fra lisensplikt

Eksportkontrollforskriften § 8 inneholder flere mulige unntak fra lisensplikten. Kun de to mest relevante for teknologi er omtalt i denne veilederen. Her beskrives forhold og situasjoner hvor en person eller virksomhet kan etter nærmere vurdering komme til konklusjonen at det ikke er behov for å søke lisens for teknologioverføringen.

6.1 Offentlig tilgjengelig informasjon

Offentlig kjent informasjon er unntatt lisensplikt jf. forskriften § 8 første avsnitt bokstav j. Dette samsvarer med GTN¹ og skal forstås i samsvar med definisjonen i Liste II². Her fremgår det at:

«In the public domain» (GTN NTN GSN), as it applies herein, means «technology» or «software» which has been made available without restrictions upon its further dissemination (copyright restrictions do not remove «technology» or «software» from being «in the public domain»).

Det betyr at informasjon som alle kan få tilgang til ikke er lisenspliktig. At det ikke er knyttet restriksjoner til tilgang eller videre deling, tilsier at informasjonen ikke kan være begrenset til en bestemt gruppe personer. Opphavsrettigheter er ikke relevante restriksjoner. At det kreves en avgift eller registrering for tilgang, er heller ikke relevant, så lenge enhver kan oppnå denne tilgangen.

Eksportkontroll og lisensplikt er i hovedsak aktuelt fra doktorgradsnivå og høyere. Mastergradsarbeid, klasseromsundervisning og lignende vil typisk regnes som offentlig tilgjengelig informasjon.

6.1.1 Særlig om vitenskapelig publisering

Eksportkontroll er ikke et regelverk for sensur, men legger føringer for ansvarlig og sikker forskning. Formålet er å hindre at sensitiv teknologi og strategiske varer overføres til aktører, land eller formål som kan true nasjonal eller internasjonal sikkerhet.

Forskere og forskningsinstitusjoner er omfattet av det samme regelverket for eksportkontroll som industrien. Ved eksport av fysiske varer eller overføring av informasjon, inkludert ved muntlig eller digital formidling, må eksportøren selv vurdere om det kreves lisens i henhold til regelverket.

---

¹ Controls on "technology" transfers do not apply to information "in the public domain", to "basic scientific research" or to the minimum necessary information for patent applications.

² Unntaket bygger på definisjonen i Liste II *Definitions of Terms used in this Annex*.

Foto: Anette Ask / Forsvaret

Vitenskapelige publikasjoner kan inneholde lisenspliktig teknologi dersom ingen av unntakene i § 8 kommer til anvendelse. Dette gjelder for eksempel dersom teknologien som publiseres ikke allerede er offentlig kjent. Det er når teknologien gjøres tilgjengelig for andre utenfor Norge, at det anses som eksport. Den som publiserer må vurdere om publikasjonen inneholder lisenspliktig teknologi som møter kriteriene i teknologidefinisjonen, som beskrevet i kapittel 5, og i så fall søke lisens for publikasjonen. Det vil i praksis være aktuelt kun for et meget snevert antall saker. Vitenskapelig publisering vil i de fleste tilfeller ikke vurderes som lisenspliktig.

Deling av den samme informasjonen i forbindelse med offentlige arrangementer vurderes likt som vitenskapelig publisering.

6.2 Informasjon nødvendig for å søke om patent

Det er også unntak fra lisensplikten for det minimum av informasjon som er nødvendig for patentsøknader, jf. forskriften § 8 først avsnitt bokstav k. Unntaket samsvarer med General Technology Note. Dette unntaket gjelder både nasjonale, EUs og andre internasjonale patentsøknader. Så snart patentert informasjon er offentlig tilgjengelig, er den ikke lenger gjenstand for eksportkontroll.

6.3 Grunnforskning

«Grunnforskning» er unntatt lisensplikt, jf. forskriften § 8 andre avsnitt bokstav a. Unntaket samsvarer med General Technology Note.

Grunnforskning har et ganske vidt tolkningsrom i praktisk bruk. Grunnforskning betyr eksperimentelt eller teoretisk arbeid som hovedsakelig utføres for å tilegne seg ny kunnskap om de grunnleggende prinsippene for fenomener eller observerbare fakta, og som ikke primært er rettet mot et spesifikt praktisk mål eller formål.³ Alt som ikke er grunnforskning, anses som anvendt forskning.

For å vurdere om forskningen fortsatt omfattes av unntaket for grunnforskning eller har nådd et stadium der lisensplikt kan være aktuelt, benyttes skalaen for teknologimodenhet (*Technology Readiness Levels*, TRL) som et veletablert vurderingsgrunnlag. Det er altså ikke prosjektet som det søkes lisens for, men den konkrete forskningsaktiviteten. Prosjekter kan bestå av flere elementer som befinner seg ulike steder på skalaen. All relevant forskning må vurderes konkret.

Teknologimodenhetsnivåer (TRL)	
TRL 1 – Grunnleggende prinsipper observert	I utgangpunktet unntatt lisensplikt som «grunnforskning»
TRL 2 – Teknologikonsept formulert	
TRL 3 – Eksperimentelt bevis for et konsept	Mulighet for unntak av lisensplikt som «grunnforskning», vurderes sak til sak
TRL 4 – Teknologi validert i laboratorium	
TRL 5 – Teknologi validert i relevant miljø	Ikke mulighet for unntak av lisensplikt jfr. unntaket «grunnforskning»
TRL 6 – Teknologi demonstrert i relevant miljø	
TRL 7 – Systemprototype demonstrert i operasjonelt miljø	
TRL 8 – System fullført og kvalifisert	
TRL 9 – Spesifikt system bevist operasjonelt i operasjonelt miljø	

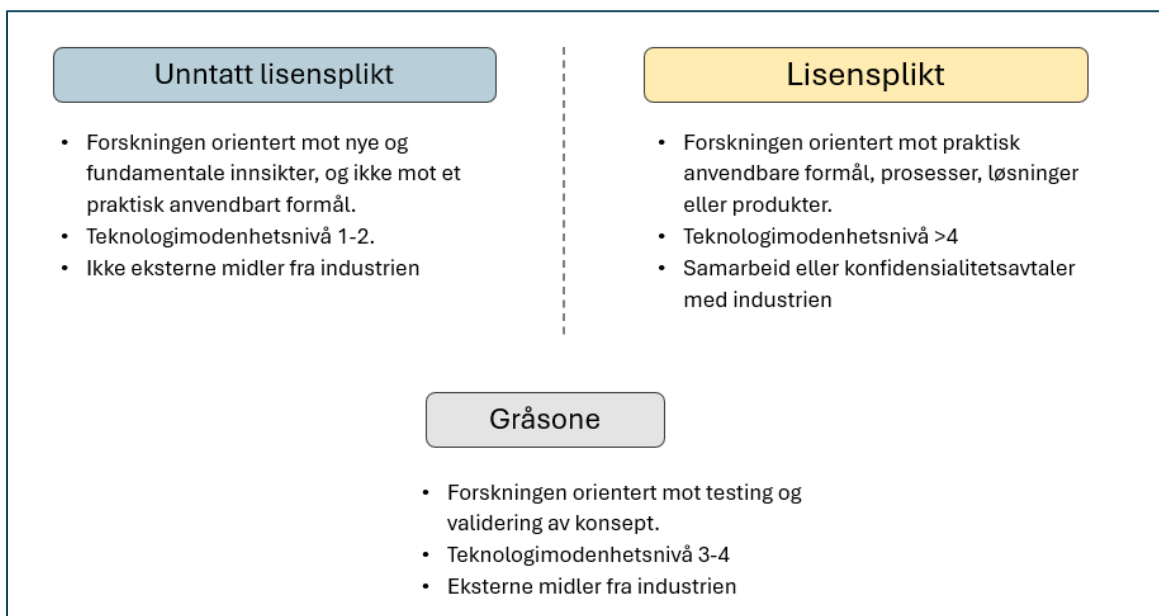
TRL 1-2 omfatter grunnforskning som i utgangpunktet er unntatt lisensplikt. Det omfatter forskning på grunnleggende prinsipper, herunder formulering av hypoteser og konsepter. Kun i helt spesielle tilfeller vil grunnforskning innenfor TRL 1-2 omfattes av lisensplikt jf. forskriften § 7 («fang-alt»). Det gjelder en svært liten del av grunnforskning, og er kun relevant når det er åpenbart potensial for militære formål eller masseødeleggelsesvapen.

TRL 3-4 omfatter forskning der en må vurdere unntak fra lisensplikt fra sak til sak, avhengig av forskningens sensitivitet og omfang. Her går man fra å teste ut et konsept til å validere det i et laboratoriemiljø. Her kan det av og til være tvilstilfeller. Ved behov kan man be om bistand til avklaring fra DEKSA.

TRL 5-9 omfatter utvikling av systemer, løsninger eller produkter der man ikke har mulighet for unntak av lisensplikt jf. unntaket for grunnforskning.

³ Unntaket bygger på definisjonen i Liste II *Definitions of Terms used in this Annex*.

Det kan være krevende å vurdere hvor forskningen er på TRL-skalaen, eller å vurdere hvilken del av TRL 3-4 som er unntatt lisensplikt. Forskningens sensitivitet og omfang står sentralt i vurderingen. Under er noen indikatorer som kan hjelpe i vurderingen. Merk at ikke alle må være oppfylt for at forskningen er lisenspliktig.

Scenario: Ulike aktiviteter (TRL) i samme forskningsprosjekt

Et institutt innen geovitenskap planlegger et prosjekt om jordforskning. Prosjektet er beskrevet som TRL 1. I hovedprosjektet samarbeider instituttet med en annen forskningsinstitusjon. Som en del av samarbeidet skal en utenlandsk gjesteforsker fra et tredjeland ⁴ rekrutteres til prosjektet. Gjesteforskeren skal videreutvikle utstyret som brukes i jordforskningen. De skal tilpasse fastvaren («*firmware*») og maskinvaren i tillegg til programvaren. Enheten som skal brukes og videreutvikles er oppført på Liste II (flerbruksvarer). Videreutvikling av enheten er klassifisert som TRL 6. Om lag 20 % av den totale aktiviteten til gjesteforskeren er satt av til utvikling av enheten.

Den som eksportkontrollansvarlig i forskningsinstituttet undersøker regelverket for kravene om lisens, herunder unntaket for grunnforskning i General Technology Note. Hen konkluderer med at instituttets jordforskningsprosjekt, beskrevet som TRL 1, kan være unntatt som grunnforskning, jf. forskriften § 8 andre avsnitt bokstav a. Siden enhetsutviklingen som er planlagt i samarbeid med det andre instituttet bare vil utgjøre 20 % av gjesteforskerens totale aktivitet, og en liten del av den totale aktiviteten i prosjektet, lurte hen på om unntaket for grunnforskning kan være relevant for hele prosjektet.

I dette scenario vil unntaket ikke gjelde for hele prosjektet. Unntaket gjelder for aktiviteten beskrevet som TRL 1. Siden videreutviklingen av utstyret til jordforskning er TRL 6 anses denne delen som anvendt forskning. Forskningen må vurderes konkret og eventuelt søkes om lisens for. Dette kan være krevende i praksis, siden prosjekter kan utvikles og endres over tid.

⁴ Et tredjeland er land som ikke er Norge, EU/EØS- eller NATO-land.

7 Unntak fra lisensplikt for universiteter og høyskoler, forskningsinstitutter og helseforetak

Utgangspunktet for eksportkontroll er at det er lisensplikt for listeførte varer, tjenester og teknologi til andre land. Etter forskriften § 8 andre avsnitt bokstav b er det gitt visse begrensede unntak for universiteter og høyskoler, helseforetak, offentlige forskningsinstitutter og forskningsinstitutter som mottar statlig grunnbevilgning. Disse unntakene gjelder fra og med endringene i forskriften i august 2025.

Deler av dette representerer en endring fra tidligere, da slike unntak ikke var gitt i forskriften. Eksportør må likevel vurdere om eksporten er aktuell for «fang-alt» jf. forskriften §§ 5 og 7.

Etter § 8 er det gitt unntak fra lisensplikten for universiteter, høyskoler, de angitte forskningsinstituttene og helseforetak ved eksport av teknologi oppført på Liste II (flerbruksvarer) og Liste III (kritisk teknologi) når dette skjer i Norge til statsborgere av EØS- eller NATO-land. Unntaket betyr at disse statsborgerne ikke vil trenge lisens for eksempel for å ta arbeid eller utveksle ved virksomhetene i Norge, innenfor disse teknologiområdene. Et typisk tilfelle vil være ved ansettelse av en person til forskningsstilling. Bedrifter eller andre typer virksomheter enn de som er beskrevet i unntaket ikke er omfattet.

Det er sentralt for unntaket at teknologioverføringen ytes i Norge. Dersom teknologien senere skal eksporteres ut av Norge, eller til noen som ikke er omfattet av unntaket, vil det likevel kreve lisens.

Grensespørsmål vil typisk være samarbeidsprosjekter, for eksempel mellom forskningsinstitusjoner og bedrifter, eller når forskningsinstitusjoner utfører oppdrag på vegne av bedrifter. Det avgjørende for vurderingen av mulig unntak er at det er forskeren som er ansvarlig for forskningen og eier resultatene som produseres, og at forskningsinstitusjonen er ansvarlig for å overholde eksportkontrollregelverket.

Unntaket omfatter ikke Liste I (forsvarsrelaterte varer, teknologi og tjenester) eller selve varene i Liste II-III, kun den tilhørende teknologien, som definert i § 2 (10). Unntaket er begrenset til lisensplikten slik den er angitt i §§ 3 – 5. Det er altså kun ved eksport av teknologien etter varelistene at det ikke må søkes om lisens.

I motsetning til unntakene i § 8 er det ikke unntak fra lisensplikten som kan utløses etter § 7 («fang-alt»). Det betyr at det for eksempel kan utløses lisensplikt for enhver teknologi som kan være ment for bruk i forbindelse med masseødeleggelsesvåpen, eller hvor overføringen ikke er forenlig med vesentlige norske sikkerhets- og forsvarsinteresser.

8 Om «fang-alt»

Eksportkontrollforskriften har flere bestemmelser som refereres til som «fang-alt» (*catch-all* på engelsk). Denne typen vide regler er vanlige i mange land, men kan ha ulik nasjonal utforming eller rekkevidde. Slike bestemmelser blir også omtalt som utvidet lisensplikt eller generalklausuler.

Hovedtrekkene ved «fang-alt»-bestemmelser er at de gir myndighetene hjemmel til å illegge enhver vare, teknologi eller tjeneste lisensplikt under nærmere angitte omstendigheter. Norge har fire «fang-alt»-bestemmelser i forskriften § 7 bokstavene a-d, samt i § 5 om lisensplikt for tjenester. Formålet med «fang-

alt» avhenger av hvilken av de fire reglene man anvender. Virkeområdet er snevert, som betyr at det er høy terskel for myndighetene å ta i bruk mulighetene for slik kontroll, og en slik sak skal være koblet til nasjonale sikkerhetshensyn. Se en beskrivelse for hver av disse bestemmelsene i teksten som følger.

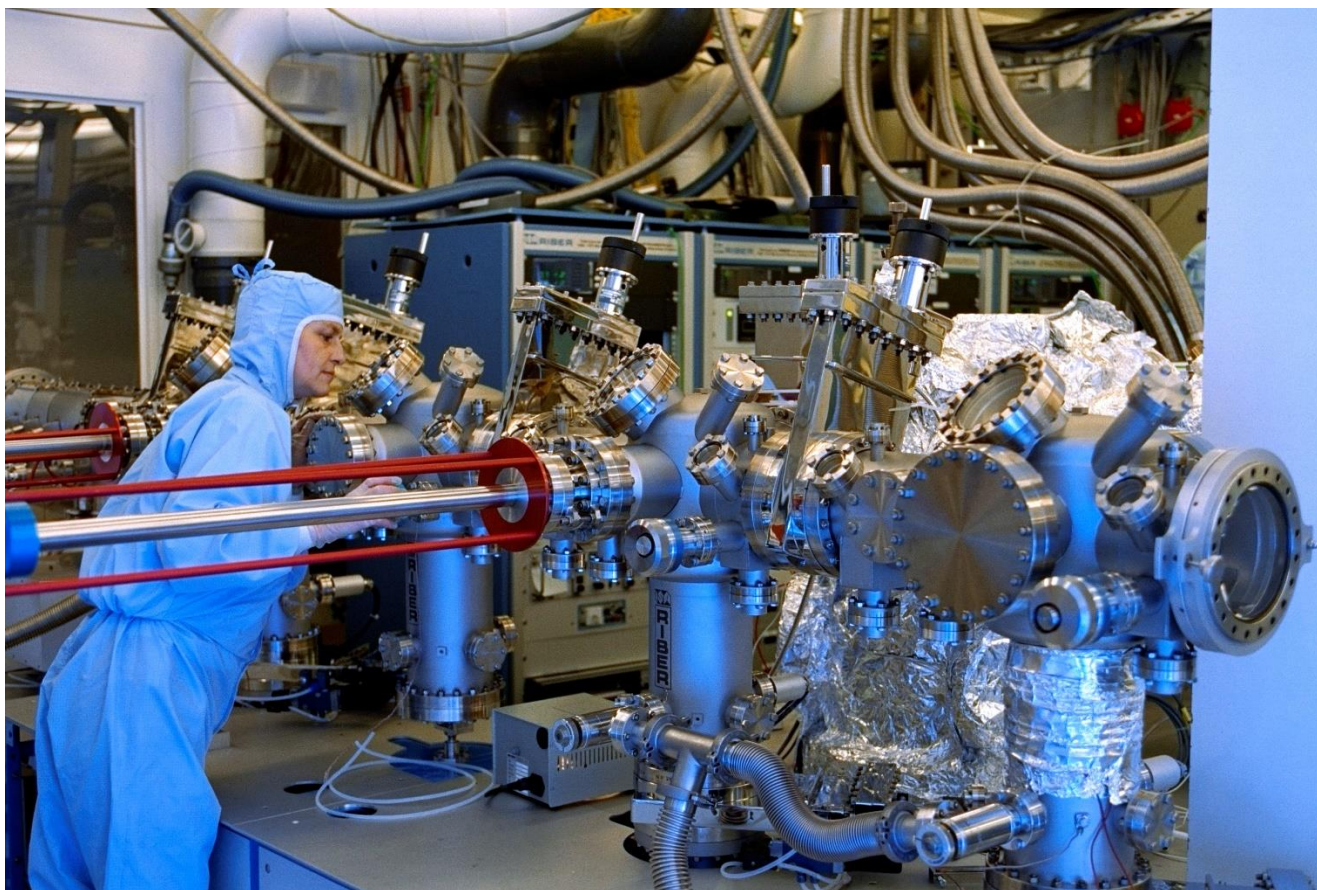

Foto: Torgeir Haugaard / Forsvaret

Bestemmelsene i forskriften §§ 5 og 7 må sees i lys av eksportkontrollloven sitt overordnede formål som definert i § 1, hvor det fremgår at:

«varer og teknologi som kan være av betydning for andre lands utvikling, produksjon eller anvendelse av produkter til militært bruk eller som direkte kan tjene til å utvikle et lands militære evne (...) ikke må utføres fra Norge uten særskilt tillatelse».

Teknologi jf. § 7 inkluderer blant annet data eller bistand. Dette kan være enhver form for informasjon, framgangsmåte, hjelpemiddel, tekniske datapakker, produksjonsrettigheter, også i immateriell form. Immateriell form kan for eksempel være digital eller muntlig levering.

Begrunnelsen for lisensplikt etter «fang-alt» vil være knyttet til spesifikke forhold i den individuelle saken. Det er derfor ikke mulig å gi en fullstendig beskrivelse av en fast praksis for når noe er eller ikke er lisenspliktig etter «fang-alt». Det vil kunne oppstå tvilstilfeller, spesielt ved eksport til statlige aktører i land underlagt våpenembargo. Hvis det vurderes at en sak kan gjelde forholdene beskrevet i en eller flere av de fire bestemmelsene, er det viktig å søke veiledning fra DEKSA om eventuell lisensplikt.

8.1.1 § 5 lisensplikt for tjenester

Etter forskriften § 5 kan det kreves lisens for:

«(...) tjenester for øvrig som direkte kan tjene til å utvikle et lands militære evne, som ytes i utlandet eller her i landet for bruk i utlandet (...).»

Ordlyden åpner for at myndighetene kan utløse lisensplikt i mange tilfeller, da det er mye som potensielt kan tjene til å utvikle et lands militære evne. I Ot.prp. nr. 9 (1987–1988), er det beskrevet at:

«I motsetning til utførselsloven bør også tjenesteyting omfattes av lisensordningen. Dette vil bl.a. omfatte montering, administrasjon, vedlikehold og utbedringer. I noen tilfeller kan dette også sees som overføring av teknologi, jfr. første punktum.»

Begrepet tjeneste i seg selv favner vidt, men er som regel bistand knyttet til en spesifikk vare. Eksempler jf. § 5 er tjenester som skal leveres til et lands våpenprogram, trening av militært personell, med mer.

Tjenesten må «direkte» kunne kobles til utviklingen av militær evne i strid med norske sikkerhetsinteresser. Den som skal levere en tjeneste må selv vurdere dette, og eventuelt søke om lisens eller veiledning fra DEKSA hvis man vurderer at tjenesten kan kobles til utviklingen av et lands militære evne. Det kan likevel være at den «direkte» koblingen ikke fremstår klar for den som skal levere tjenesten, men at myndighetene har relevant informasjon om dette, f.eks. at en person kobles til et ulovlig kjernevåpenprogram.

8.1.2 § 7a – spredning av masseødeleggelsesvåpen

«Fang-alt»-bestemmelsen i forskriften § 7 bokstav a har som formål å hindre spredning av masseødeleggelsesvåpen. Bakgrunnen er slike våpens ekstreme trussel og risiko. Bestemmelsen er formulert svært vidt for å kunne fange opp alle tenkelige scenarioer som kan medvirke til spredning av masseødeleggelsesvåpen.

8.1.3 § 7b – oppfyllelse av våpenembargo

«Fang-alt»-bestemmelsen i forskriften § 7 bokstav b har som formål å sikre oppfyllelse av våpenembargoer og andre tiltaksregimer Norge har sluttet opp om. Denne bestemmelsen har en kobling til sanksjoner. Etter denne bestemmelsen kan det utløses lisensplikt selv om sanksjons- eller tiltaksregimene i seg selv ikke har egne «fang-alt»-bestemmelser.

8.1.4 § 7c – avledning til områder hvor det er krig, krig truer eller borgerkrig

«Fang-alt»-bestemmelsen i forskriften § 7 bokstav c har som formål å hindre eksport av ikke-listeførte varer, teknologier og tjenester i bestemte tilfeller der det er en uakseptabel risiko for avledning til militær bruk i områder der det er krig, krig truer eller der det er borgerkrig. Dette er en særnorsk linje forankret i Stortingets vedtak av 1959.

Det betyr at man i prinsippet kan utløse lisensplikt for alle sivile varer, teknologier eller tjenester, med hensikten å avslå lisens. Høyesterett viste i HR-2019-900-A til forholdet mellom § 7 bokstav c og opplysningsplikten i eksportkontrollloven § 2, i avsnitt 28:

«Opplysninger om sluttbruker er nødvendig for departementets vurdering av om en utførsel er lisenspliktig etter blant annet «catch all»-bestemmelsen i forskriften § 7 bokstav c. Som det fremgår av lovens ordlyd, er det opplysninger avgitt «i anledning av utførsel eller søknad om tillatelse til utførsel» som rammes. Det er med andre ord ikke noe krav om at opplysningene må være gitt som ledd i en søknad om lisens. Jeg minner i denne forbindelse om departementets rolle også med hensyn til å avgjøre om en vare er lisenspliktig, jf. forskriften § 3 andre punktum».

8.1.5 § 7d – vesentlige norske sikkerhets- og forsvarsinteresser

«Fang-alt»-bestemmelsen i forskriften § 7 bokstav d er den snevreste bestemmelsen, ment som en sikkerhetsventil for omstendigheter de andre «fang-alt»-bestemmelsene ikke gir hjemmel for. Denne kan utløses i helt spesielle tilfeller som myndighetenes mulighet til å utøve kontroll med eksport av varer, tjenester eller teknologi som kan komme i strid med nasjonal sikkerhet, selv om de ikke er listeført.

Lisensplikt etter § 7 bokstav d brukes helt unntaksvis. Det er høy terskel for å ta bestemmelsen i bruk av hensyn til konkurransedyktighet og forutsigbarhet for aktører innen sivile varer, teknologier og tjenester.

Det kan tenkes tilfeller der det ilegges lisensplikt av hensyn til nasjonale sikkerhets- og forsvarsinteresser, men hvor koblingen til risiko for militær bruk er ukjent, eller kan fremstå uklar, for eksportøren. I disse tilfellene vil myndighetene ha informasjon som viser en klar kobling til militær bruk eller militær sluttbruker i forbindelse med leveransen. Det kan være informasjon myndighetene ikke kan offentliggjøre fordi den var mottatt under forutsetning om konfidensialitet eller gradering. Et eksempel kan være leveranser via mellomledd som utgir seg for å være noen andre enn et annet lands militære, men som har en kobling dit.

Myndighetenes bruk av § 7 bokstav d innebærer en skjønnsmessig vurdering. Sentralt i vurderingen er om det 1) foreligger en uakseptabel risiko for avledning til militær sluttbruk, og 2) at bruken ikke samsvarer med «vesentlige norske sikkerhets- og forsvarsinteresser». Bruken av ««vesentlig» i ordlyden underbygger den høye terskelen for å bestemme i bruk. I de tilfeller hvor det utløses lisensplikt etter § 7 bokstav d vil vurderingen av sluttbruker ofte være den viktigste.

Selv om Norges praktisering av «fang-alt» kan resultere i en noe ulik praksis fra andre land, har nasjonale sikkerhetshensyn likevel forrang i disse tilfellene. Vurderingen er i stor grad den samme som lisensplikt etter § 5 for tjenester.

9 Sluttbruker av teknologi

Når man søker om lisens må man kunne forklare både hvem som er endelig mottaker (sluttbruker) og hva teknologien skal brukes til (sluttbruk). Dette dokumenteres i en egenerklæring som legges ved lisenssøknaden til DEKSA. Det er viktig å være klar over at det kan være forskjell på den umiddelbare mottakeren av teknologien, f.eks. en person eller en virksomhet, og den endelige sluttbrukeren og sluttbruken. Søker må synliggjøre dette i søknaden i så stor grad som mulig, basert på informasjonen de besitter og som de er i stand til å innhente.

Manglende, ufullstendig eller utroverdig informasjon eller dokumentasjon om endelig sluttbruker eller sluttbruk kan medføre avslag på søknad om lisens.

Når DEKSA vurderer en søknad om overføring av lisenspliktig teknologi vil flere forhold ved sluttbruker være av betydning. Mottakers statsborgerskap kan være av betydning fordi en overføring til en utenlandsk statsborger vurderes likt som en overføring til landet vedkommende er statsborger av. Søknaden vurderes alltid ut fra det endelige mottakerlandet, uavhengig av om eksporten skjer direkte eller via mellomledd.

Forhold ved sluttbruker som er av interesse når en søknad skal vurderes i akademisk sammenheng, kan være personer eller institusjoner sine koblinger til kjernevåpenprogrammer eller til land Norge ikke har sikkerhetspolitisk samarbeid med.

Foto: Pexels / Creative Commons

10 Forholdet til sanksjonsforskrifter

I tilfeller der aktuelle personer er fra sanksjonerte land, vil egne sanksjonsforskrifter kunne komme til anvendelse i tillegg til eksportkontrollregelverket. Vær obs på at sanksjonsforskriftene kan være mer omfattende enn eksportkontrollens varelistes. De enkelte sanksjonsforskriftene kan ha egne varelistes som gjelder kun for det sanksjonerte landet. Gjeldende sanksjonsforskrifter ligger på Lovdata.

For eksempel er sveipeelektronmikroskop (SEM) oppført på Forskrift om sanksjoner og tiltak mot Iran (Iranforskriften), men er ikke oppført på Liste II etter eksportkontrollforskriften. I LB-2023-40228 kom Lagmannsretten etter en konkret vurdering frem til at tiltalte hadde ytt teknisk bistand ved å gi tilgang til og veiledning til SEM-instrument. Likevel fant retten at informasjon om hvordan man bruker SEM er offentlig tilgjengelig informasjon (teknologi) og dermed unntatt kontroll. I dette tilfellet innebar derfor ikke den tekniske bistanden et brudd på Iranforskriften.

11 Taushetsplikt og vern mot selvinkriminering

Åpen og fullstendig kommunikasjon mellom den som skal eksportere og myndighetene er en sentral forutsetning for å ivareta eksportkontrollens formål.

Eksportkontrollloven har samtidig en vid taushetsbestemmelse. Av § 2 tredje avsnitt fremgår det at enhver har «*taushetsplikt om det de får kunnskap om etter denne lov*». Dette er viktig trygghet for at eksportører skal praktisere åpenhet overfor myndighetene. Myndighetene har streng taushetsplikt om informasjon de mottar i forbindelse med eksportkontroll. Det omfatter f.eks. søknader og kommunikasjon mellom eksportøren og DEKSA. Vurderinger eller beslutninger kan ikke offentliggjøres.

Opplysningsplikten som pålegges eksportørene møter også viktige skranker for rettssikkerhet i den enkeltes vern mot selvinkriminering. Selvinkriminering er når en person bidrar til sin egen straffeforfølgelse ved å gi opplysninger som kan brukes mot vedkommende i en straffesak, for eksempel ved å avgi forklaring eller gi tilgang til bevis. Vernet mot selvinkriminering innebærer at man ikke har plikt til å bidra til egen domfellelse, og man er derfor ikke pålagt å gi slike opplysninger til myndighetene.

12 Brudd på regelverket

Eksportkontrollloven med forskrift forbyr eksport av visse varer uten tillatelse (lisens) og angir hjemler for straff ved overtredelse. Straff etter eksportkontrollloven kan være bøter eller fengsel inntil fem år eller begge deler. Uaktsom overtredelse kan straffes med bøter eller fengsel inntil to år.

Loven gjør det straffbart å eksportere uten tillatelse, bryte vilkår for tillatelse som er gitt, eller å gi uriktige opplysninger til myndighetene i forbindelse med eksportkontroll. Forsettlig og uaktsomme brudd kan medføre straffansvar. Politiets sikkerhetstjeneste (PST) er gjennom politiloven ansvarlig for å forebygge og etterforske brudd på eksportkontrollregelverket.

Spørsmål og kontakt

Utenriksdepartementet er ansvarlig for veilederen, eksportkontrollregelverket og norsk politikk.

Nettside: www.regjeringen.no

E-post: post@mfa.no

DEKSA er ansvarlig for å behandle alle søknader og spørsmål om lisens og vurdering av teknologi.

Nettside: www.deksa.no